

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

การใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรที่ดินของ
บ้านงาแมงและขุนสาบ ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง
จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน

นางสาวจรรยาพร ชาวซัด

ปริญญา

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) ปฐพีศาสตร์

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

อ.ดร. สุรรัตน์ ลักนาวิเชียร

ประธานกรรมการ

รศ.ดร. สุนทร คำयोग

กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรที่ดินของชุมชนบ้านงาแมงและขุนสาบ ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนการนำทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ นอกจากทรัพยากรที่ดินมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ ทรัพยากรน้ำ และป่าไม้ และบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอันเชื่อมโยงกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรที่ดิน รวมถึงการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ แหล่งน้ำ สภาพภูมิประเทศ การคมนาคม การถือครองที่ดิน ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และประเพณี ที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินโดย ชุมชน โดยคำนึงถึงหลักการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรที่ดินอย่างเหมาะสมกับสมรรถนะ ที่ดิน

วิธีการวิจัยเริ่มต้นโดยการรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมดของทั้งสองหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการสำรวจภาคสนามเบื้องต้น (Topographic field reconnaissance) การสังเกตโดยตรง (Direct observation) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดทำแผนที่แสดงลักษณะการใช้ที่ดินอย่างละเอียดของหมู่บ้านทั้งหมด และประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ทางสถิติ ได้แก่ Statistix 8.0 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าไคสแควร์ (Chi-square Test) เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่าบ้านงาแมงและบ้านขุนสาบมีรูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรที่ดินที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง โดยชาวบ้านงาแมงมีการใช้ประโยชน์ที่นาและที่สวนมากกว่าบ้านขุนสาบ แต่ชาวบ้านขุนสาบมีการใช้ประโยชน์ที่ไร่มากกว่าที่นาและที่สวน และรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านงาแมงเป็นการใช้พื้นที่สำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ ขณะที่บ้านขุนสาบเน้นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อยังชีพ การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรที่ดิน รวมถึงการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของทั้งสองหมู่บ้านสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ แหล่งน้ำ และสภาพภูมิประเทศ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การคมนาคม และการถือครองที่ดิน และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ชชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และประเพณี

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าวพบว่า แหล่งน้ำ สภาพภูมิประเทศ การคมนาคม และชาติพันธุ์มีผลต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยิ่ง ด้วยเหตุที่บ้านงาแมงมีแหล่งน้ำมากกว่าบ้านขุนสาบ เนื่องจากบ้านงาแมงตั้งอยู่ตอนกลางของกลุ่มน้ำแม่สาบ ขณะที่บ้านขุนสาบตั้งอยู่ทางตอนบนของกลุ่มน้ำแม่สาบ ดังนั้นชาวบ้านงาแมงจึงมีน้ำตลอดทั้งปี ในขณะที่ชาวบ้านขุนสาบขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกในช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้บ้านงาแมงยังอยู่ใกล้กับตัวเมืองมากกว่าและมีการคมนาคมสะดวกกว่า ส่วนปัจจัยทางด้านชาติพันธุ์ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อวัฒนธรรมและประเพณีมีผลต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าทั้งสองหมู่บ้านมีความแตกต่างกันทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และประเพณี แต่ชาวบ้านต่างเชื่อในเรื่องผี นับถือบรรพบุรุษ และเคารพธรรมชาติ ทั้งยัง เชื่อว่าผีเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ จึงต้องคำนึงถึงหลักการเกี่ยวกับทรัพยากรส่วนรวม โดยไม่รุกล้ำสิทธิของคนอื่น ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากรธรรมชาติ จึงส่งผลต่อบทบาทของชุมชนที่เข้มแข็งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

Thesis Title	Utilization and Management of Land Resource at Nga Mang and Khun Saab Villages, Mae Saab Sub-district, Samoeng District, Chiang Mai Province	
Author	Ms. Jarauporn Saokad	
Degree	Master of Science (Agriculture) Soil Science	
Thesis Advisory Committee	Dr. Sureeratna Lakanavichian	Chairperson
	Assoc. Dr. Soontorn Khamyong	Member

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the utilization and management of land resource at Nga Mang and Khun Saab villages, utilization of other natural resources such as water and forest, roles of the villagers in natural resource conservation in relation to land use and management, and to understand factors that effect land use and management by community comprising water sources, topography, transportation, land tenure, ethnicity, culture and tradition. The approach may be useful to other researchers whom may be interested in natural resource utilization and management by community with the consideration of appropriate land use and management according to land capability.

The research methods began with data collection from all households of both villages by using topographic field reconnaissance method, direct observation and semi-structured interview. Data analyses were carried out by making detailed land use maps of the entire villages and by using the statistical programs, namely Statistix 8.0 for analyzing the data for descriptive statistics, such as percentage, mean, Chi-square test.

The results showed that Nga Mang village and Khun Saab village were significantly different in land use patterns and management. Nga Mang villagers used paddy fields and orchards more than

Khun Saab villagers whom used upland fields more than paddies and orchards. Nga Mang villagers practiced commercial agriculture while Khun Saab villagers practiced subsistence agriculture. The study of factors affecting land use patterns and management along with utilization and management of other natural resources in both villages divided them into 3 groups: physical factors (water sources and topography), economic factors (transportation and land tenure) and social factors (ethnicity, culture and tradition).

The analyses regarding the above factors yielded that water sources, topography, transportation and ethnicity had high impacts on land use patterns and management. It was due to the fact that water sources in Nga Mang village were more available than those at Khun Saab village because Nga Mang village has located in the middle of Mae Saab watershed while Khun Saab village has located on the upstream of the watershed. Thus, Nga Mang villagers had water all year round, while Khun Saab villagers lacked water for cultivation during the dry season. Nga Mang village was closer to town than Khun Saab village and the transportation was more convenient than that at Khun Saab village. In addition, ethnicity in relation to culture and tradition clearly affected land use patterns. Although, ethnicity, culture and tradition of both villages were different, the villagers believed in spirit, and paid respect to their ancestors and the nature. The villagers believed that the spirit was the owner of natural resources. Utilization of other natural resources by both villages followed the principle of common property, with emphases on respecting the rights of other people and limiting within the carrying capacity of their natural resources, and consequently resulted in the strong roles of communities in natural resource conservation.